

GÖSTA BOHMAN:

Väljarna inför sekelskiftet

Sverige står i begynnelsen av ett nytt skede. En strukturförändring kommer att framtingas. Fördelningspolitiken måste ersättas med en tillväxtfrämjande ekonomisk politik.

Samtidigt försvagas sambandet mellan väljare och ombud. De konkreta politiska frågorna kommer att bli mindre avgörande för valresultaten medan däremot det allmänna förtroende partierna tillvunnit sig kommer att bli mera betydelsefullt.

Socialdemokraternas förlustval 1985 kommer att leda till ännu större förlustval i framtiden, siar Gösta Bohman i sin analys av väljarna år 2000.

Riksdagsmannen och f.d. statsrådet Gösta Bohman var ordförande i Moderata Samlingspartiet åren 1970–81.

Framgångsrik politisk verksamhet förutsätter förmåga att förutse utvecklingen och att driva politik i ett långsiktigt perspektiv. Politiska ledare som tror sig kunna följa förändringens vindar med hjälp av fuktiga pekfingrar och att nå resultat med kortsiktigt taktiskt spel kommer att misslyckas. De som lägger en genomtänkt ideologi och realistiska analyser av utvecklingstendenser och mänskliga drivkrafter till grund för sina strävanden kan däremot räkna med framgång.

Sverige – liksom de västerländska demokratierna över huvud – befinner sig i en brytningstid. Visst kan det sägas att så alltid varit fallet. Men vad som nu sker i land efter land, och inte minst i Sverige, tyder på så påfallande förändringar att man med rätta kan tala om en ny epok på den demokratiska utvecklingens väg.

Oavsett om man som förklaring åberopar begrepp som vänstervindar eller högervindar, kvarstår som faktum att medborgarna idag generellt sett inte har samma syn på demokratin och dess villkor som tidigare. Mycket har förändrats i den närmast självklara uppslutningen kring de rättvise- och jämlikhetsideal som demokratin byggde på under sina genombrottsår. I demokrati efter demokrati går utvecklingens vågrörelser idag i annan riktning än tidigare under efterkrigstiden. Den optimistiska demokratiska utvecklingsprocessen kan sägas ha kulminerat. Kritiska, svåranalyserade malströmsliknande rörelser framträder – måhända särskilt påfallande i det starkt industrialiserade och exportberoende Sverige.

Vårt land står – därom är näringspoli-

tiska, samhällsekonomiska och psykologiska experter och forskare i stort sett ense – i begynnelsen av ett nytt skede. Detta kommer att prägla vårt folk och de politiska partierna redan före sekelskiftet. Oavsett vilka spärar som politiska eller fackliga ledare kan tänkas vilja bygga upp för att hindra eller fördröja skeendet, lär den internationella utvecklingen och vårt folks möjligheter till fortsatt välfärd framtvinga den – låt mig använda ett slitet uttryck – *strukturförändring* av vårt samhälle som allt fler prognosmakare och forskare förespar.

Insikten om de ekonomiska realiteternas betydelse är idag långt större än tidigare. Få ansvarsmedvetna politiker torde vara okunniga om den ekonomiska tillväxtens, sparandets och de samlade ekonomiska resursernas avgörande betydelse. Vi befinner oss idag – om jag nu bortser från det i många hänseenden anmärkningsvärda trauma som efter Olof Palmes död grep vårt folk – i en konflikt mellan ekonomiska realiteter å ena sidan och de förväntningar å den andra som socialdemokraterna väckt till liv och blåst på genom partiprogram och politiska budskap, inte minst i valrörelserna. När den krassa ekonomiska verkligheten vederlägger allt som sagts och lovats, då föder besvikelse och brustna förhoppningar det slags uppror som denna vinter skakade den socialdemokratiska rörelsen.

Hur väl den svenska ekonomin på kort sikt än utvecklas, kommer Sveriges framtid att präglas av andra ekonomiska villkor än dem som kännetecknat det förflutna. Vår välfärd och medborgarnas trygghet kommer att kräva en politisk omläggning från det slags fördelningspo-

litik som hittills framstått som ett postulat för den socialdemokratiska rörelsen till en tillväxtfrämjande ekonomisk politik, där tillväxtens frukter kommer landet tillgodo på andra och mera individuella "fördelningsvägar" än dem som den tidigare kollektiva trygghetspolitiken utpekade.

Morgondagens politik kommer att bli beroende av hur medborgarna reagerar i ett skede när strukturen i vår ekonomi – och därmed i vårt välfärdssamhälle – drastiskt förändras. Detta beror i sin tur på vad väljarna kommer att veta och vilja när okunnigheten om partipolitikens verkliga innehåll för varje år blivit allt större och demokratins legitimitet allt svagare.

Sambandet väljare – ombud försvagas

Den svenska grundlagen bygger på att "all offentlig makt utgår från folket". Folkets företrädare – kommunalpolitiker och riksdagsmän – förutsätts handla enligt folkets i val givna fullmakter.

För varje år har emellertid sambandet mellan folk och ombud alltmer försvagats. Den offentliga sektorns ökande omfattning – från knappt 30 procent av BNP vid 1950-talets slut till idag nära 65 procent – har gjort det allt svårare för den vanliga väljaren att förutse följderna av sitt röstande. Det politiska spektret i det "överpolitiserade samhället" har blivit så brett att det för en "vanlig svensk" blivit nära nog utsiktslöst att finna ett enda parti vars politik motsvarar hans eller hennes uppfattning i de tusentals olika politiska frågor som mer eller mindre påverkar och styr den enskildes

tillvaro. Väljarna utövar därmed inte det direkta inflytande på dagspolitikens många frågor som de förutsatts ha enligt grundlagen.

I höstas utkom en ambitiöst upplagd studie av psykologen och beteendevetaren, professor Gunnar Boalt, "Vad vill väljarna?". Studien belyser bl a vad jag här sagt. Den visar hur i dagens demokrati "knippen" av många olika frågor formar mönster för väljarnas beteende inför valurnan. Varje särskild fråga betyder allt mindre för väljarnas ställningstagande – ett helt "knippe" av olika frågor, vilka dessutom vägs mot varandra, alltmer. Studien påvisar också klara motsättningar i tyckande och värderingar mellan medborgarna samt deras politiska företrädare i riksdagen.

Den som må ha levt i uppfattningen att riksdagsgrupperna är representativa för sitt väljarunderlag kommer efter att ha gått igenom studien till snarast motsatt resultat. Olikheter mellan folket samt dess företrädare i riksdagen är betydande. Trots detta bygger demokratibegreppet på att riksdagen fullgör sina uppgifter i kraft av medborgarnas fullmakter.

"I framtidens kölvatten"

Demokratins alltmer urholkade legitimitet samt också – och kanske i än mer påfallande grad – den pågående omgestaltningen av det svenska näringslivets och samhällsekonomin grundläggande struktur kommer att leda till drastiska förändringar i dagens partipolitiska mönster. De orsakssammanhang det härvidlag är fråga om har analyserats av en forskargrupp inom det s k FA-rådet – en politiskt fristående forskningsinstitution.

Slutsatserna redovisas i en nyligen utkommen rapport, "I framtidens kölvatten".

Forskarna presenterar själva resultatet av sitt arbete i följande korta satser:

"Dagens samhälle, med dess värderingar och institutioner, formades av det industriella produktionssättet och lönearbetets ordning. Allt fler tecken tyder på att fundamenten i denna organisation börjar ge vika. Den traditionella varuproduktionen automatiseras, tjänstesektorn växer och humankapitalet ökar i betydelse i förhållande till realkapitalet. På sikt kommer människor att bli viktigare än maskiner. Det nya kapitalet består av nätverk, kunskaper och personliga egenskaper.

Detta strukturbrott utvecklar en stor sprängkraft. I näringslivet kommer formerna för ägande, för styrning och belöning att behöva anpassas till humankapitalets villkor. Konflikter uppstår mellan människorna i samhällets högteknologiska och traditionella delar, mellan centrum och periferi och mellan dem som har arbete och dem som står utan. Motsättningarna kommer att utmana samhällets institutioner."

Forskargruppens material är inte lätt-tillgängligt. I vissa fall har jag tyckt mig finna motsägelser. Särskilt intressant är emellertid de slutsatser som en av forskarna – professor Nils Elvander i Uppsala – återgivit i LO-tidningen den 21 mars:

"Arbetarrörelsen ställs inför den kanske största utmaningen någonsin i sin historia. Den föddes och formades av industrisamhället. Hotet mot industrisamhällets produktions- och organisationsformer blir därför ett hot mot arbetarrörelsen i första hand. Även arbetsgivarnas organisationer står inför stora förändringar. Alla politiska partier kommer att känna av en växande inre spänning mellan centrum- och periferi-intressen. Men det blir arbetarrörelsen som

får bära huvudbördan av de påfrestningar för hela samhället som övergången till en ny epok innebär. Inte minst därför att grundbulten i industrisamhället och i det socialdemokratiska välfärdsbygget, *lönearbetet*, på sikt angrips från två håll: dels från de elitgrupper i centrum som väljer att arbeta i andra och friare former än som anställda, dels från växande grupper i periferins utkanter som mister jobbet och tvingas in i sociala karantäner av olika slag eller finner sin försörjning i den informella ekonomin."

Elvander frågar:

"Håller solidariteten inför dessa påfrestningar? Svaret på den frågan blir i hög grad beroende av om arbetarrörelsen förmår vända den nuvarande *defensiva* solidariteten, som ganska ensidigt slår vakt om det traditionella industrisamhället och dess organisationsformer, till en återuppväckt *offensiv* solidaritet."

Den svenska valmanskåren är – menar forskarna – trögrikligare än vad fallet är i många andra länder. Knappt 10 procent av väljarna – de flytande väljarna – avgör vilket "block" som skall styra landet. Normer "som är invädda i samhällets ekonomiska, politiska, juridiska och sociala organisation" skapar sammanhang som människor identifierar sig med. "Välfungerande menings-sammanhang ger skydd mot den livs-ångest alla människor bär på." Men "utan ett minimum av materiell trygghet kan vi inte överleva, utan mening går det inte att leva. Varje samfund och samhälle, varje kultur har gett sitt svar på vad det innebär för dess inbyggare att ha ett värde och vad som skänker självuppskattning och värdighet åt deras liv. ... De är en viktig del av vårt kulturella arv och uttryck för tidigare generationers erfarenheter och förhållningssätt."

Den nya industriella epok vårt land står inför skulle alltså enligt forskarna – trots de svenska väljarnas starka traditionella bundenhet vid det förflutna – skapa den kris för de politiska partierna som utgör en av rapportens viktiga slutsatser.

Jag tror att forskarna har både rätt och fel. Det politiska mönstret kommer med säkerhet att förändras. Men mycket av den svenska "nationalkarakteren" – i den mån det begreppet verkligen existerar i sinnevärlden – kommer att bestå och att påverka väljarnas grundläggande politiska beteende även under ändrade samhällsekonomiska och sysselsättningspolitiska förhållanden.

"Det svenska folklynnnet"

År 1911, mitt eget födelseår, utgav professorn och statistikern Gustav Sundbärg på uppdrag av den sk emigrationsutredningen ett antal "aforismer" om "det svenska folklynnnet". Det har skämtsats friskt med hans bok. Vi kan alltså le åt hans karakteristik. Vid sin tillkomst omnämndes den emellertid i Nordisk Familjebok som en "märklig folkpsykologisk analys". Och visst kan vi även idag konstatera de många tidlösa sanningar som Sundbärg drog fram i ljuset. Mycket känner vi igen.

– Kärleken till naturen är djupt rotad hos vårt folk. Dess beroende av det svenska landskapet präglar dess allmänna syn på landet. Svensken är ointresserad av människostudier, inte hågad för intensivt tankearbete utom när det gäller mekanik, teknik och liknande naturstudier. Inte heller intresserad av politik, knappast av konst och obetydligt av litteratur.

– Vi saknar nationalkänsla i ordets djupaste mening. Vår patriotism har bestått i att se tillbaka. Därför har konservativa partier mera att ge svensken än liberala. Sverige är ett av de få länder där det liberala partiet icke varit det fosterländska i motsats till vad fallet varit ute i världen.

– Svensken har ingenting emot att Sverige blir ärat och ansett, blott det inte sker så att någon enskild svensk blir berömd och ansedd. Han ser gärna att Sverige är rikt men blott om det kan ske utan att någon enskild blir rik.

– Svensken har svårt med den "nyktra ekonomiska beräkningen". Antingen försummar han den helt eller låter den ersättas av fantastiska spekulationer. Därav förkärleken att lösa ekonomiska problem genom lotterier. Näringsverksamhet som inte lönar sig skall hjälpas genom bidrag. Men näringar som bär sig och därmed bär också "vårt folks hela ekonomiska liv, dem förföljer man.

– "Välstånd vill man vinna genom att bekämpa de ekonomiska lagarna, icke genom att studera dem och söka vända dem till vår fördel."

– När ekonomiska missförhållanden uppdagas bekämpar man entusiastiskt dess symptom. Man går inte till roten av dess orsaker och söker avskaffa dem.

– En stark rättskänsla är ett av de mest framträdande dragen i den svenska folkkaraktären. Men den har sina inskränkningar. När den som lider orätt väl fått upprättelse, då upphör sympatin. Den gamla svenska arvssynden – avunden – driver då sitt spel.

– De folkrörelser som vinner mest anslutning är gärna de "vilkas syften är negativa". "Förbud! Förbud! – Det är

en älsklingsfordran och ett universalmedel mot allt ont i Sverige."

– Sker någon förbrytelse, begär man inskränkningar i friheten "för hela den klass eller grupp som brottslingen tillhör". Då tror man sig ha kommit till roten av det onda.

– Sådant – säger Sundbärg – hänger samman med "vårt folks stora fördärv – avunden".

– Fullt medborgerligt förtroende åtnjuter endast den "som kan göra blott vad alla andra kunna. Den som kan göra något mera är alltid misstänkt och blir lätt varg i veum".

Ja, så lät det 1911. Så kan det låta också idag.

Lyttkens analys

I största korthet anknyter jag sedan till den forskningsrapport som det statliga sekretariatet för framtidsstudier offentliggjorde för något år sedan. Rapporten, som skrivits av fil doktor Lorentz Lyttkens, skildrar förändringar i människors tänkande och allmänna förhållningssätt från 50-talet och fram till 70-talet:

– Under de åren – heter det – har den intressegemenskap som förelåg under åren efter andra världskriget mellan enskilda människor och samhället i vidaste bemärkelse brutits ner. Både politiskt och samhälleligt är läget idag ett helt annat än vad det var för bara ett trettiotal år sedan.

– Människorna har blivit alltmer oroade över den kris de vet sig leva med, även om den inte drabbar dem själva. Krisen finns där som ett spöke. Detta har påverkat 60-talets nationella självbetydelse. Vår standard är inte längre självklar. Allt fler ifrågasätter de lösning-

ar som politikerna angivit. Även om Sverige fortfarande betraktas som ett jämlikhetens samhälle, är tron nu bemängd med tvivel.

– Den sociala rörligheten uppåt tycks ha stannat av och hotar att vända. En "social-psykologisk ångest" har underminerat tron på landets förmåga och urholkat folkets självmedvetande. Mellan-skikten befinner sig på defensiven. Fältet har blivit fritt för andra grupper att omforma och påverka utvecklingen.

– Vi är på väg mot en tid när svenskens strävan efter identitet kommer till uttryck i "personliga förebilder": Den framgångsrike företagsledaren. Den snillrike forskaren. Den respektingivande politikern/statsmannen. Personlig duglighet. Tiltro till sig själv. Förmåga att ta eget ansvar. Entydiga åsikter om livets, samhällets och den egna uppgiftens natur.

– Vi kommer att tro mera på oss själva. Vi kommer att se oss som mera öppna och samtidigt som mer konsekventa i våra åsikter.

– Rekordårens självmedvetande har ingen framtid. Den svenska modellen – som vi varit så stolta över – förtonar. Vi blir mera lika andra.

– Individens sätts i centrum. Ledarskapsfrågorna får allt större betydelse. Men våra ledare skall uppträda utan arrogans. De skall vara professionellt duktiga. De skall kunna ta folk. De skall kunna kräva att var och en tar eget ansvar.

En ledare väljs – säger Lyttkens – "efter sin förmåga att minska andra människors osäkerhet. Den förmågan har idag varken kyrkan, kärnfamiljen eller skolan." Inte heller politikerna kan

fylla den rollen. "De anses tvärtom bära en del av skulden till vår osäkerhet och villrådighet – en av förklaringarna till det begynnande politikerföraktet."

Väljarnas politiska åsikter

De två analyser jag redovisar bekräftar å ena sidan hur litet som förändrats i det svenska folkdjupet under de gångna 75 åren. Under 75 år med inte mindre än två världskrig. Under år då socialdemokraterna konsoliderat sin ställning som Sveriges dominerande parti inte bara politiskt utan också då det gäller debattklimat, samhällssyn och – vilket inte minst den gångna vintern vittnat om – med krav på att företräda hela den svenska nationen. De visar å andra sidan hur mycket som förändrats i synen på samhället. På kollektiven. I fråga om den enskildes roll i förhållande till samhällsmakten. En ny identitetssyn har börjat växa fram.

Professor Gunnar Boalt gav i sin studie delvis samma bild. Även han påvisar tydliga förändringar i väljarnas värderingar enbart under den relativt korta perioden 1979–1983. "Något nytt har tillkommit" – heter det – "som stärkt människornas frihetskrav och försvagat kraven på kontroll- och förbudsregler från det allmännas sida." Större hänsyn till medmänniskor, ökad handlingsfrihet och förbättrad miljö vinner stöd i alla partier, samtidigt som argumenten för ökade statliga ingrepp ter sig mindre skäliga. Tendensen gynnar tydligt partier som kräver större rörelsefrihet.

Boalts rapport analyserar inte *partisimpatier* utan väljarnas egna politiska åsikter. "Varje medborgare skall själv få bestämma så mycket som möjligt över

sitt eget liv" – anser 2/3 av de tillfrågade. "Många säger rent ut att de vill ha frihet att ta risker och göra misstag som inte skadar andra." Och många vänder sig mot att medborgarna berövas sitt personliga ansvar genom samkörning av dataregister.

Professor Boalt sammanfattade sin syn i en intervju i Dagens Nyheter med följande ord:

"De klassiska politiska frågorna har urartat till valflask, som inte intresserar väljarna längre, särskilt inte ungdomen och kvinnorna. — — — Politikerna måste ... inse att de varken har ungdomen eller kvinnorna med sig längre. De är ofta välutbildade, radikala och insiktsfulla men samtidigt illusionslösa och ointresserade. De kommer inte att gå i täten för en ny vänster."

Förtroendet för partierna

Jag lämnar därmed forskningens och de vetenskapliga studiernas fält för att anlägga några mera vardagliga synpunkter på förhållandet mellan väljare och valda. De anknyter till professor Sundbärgs 75 år gamla analyser och bygger på en debatt, som jag deltog i efter förra höstens val. I debatten försökte deltagarna kartlägga det beteendemönster som utanför det vetenskapligt godtagbara kunde antas ha påverkat väljarna inför valurnan.

Utgångspunkten var att de konkreta politiska frågorna i tusenfrågepartiernas Sverige kommit att bli allt mindre avgörande för valresultaten, medan däremot det allmänna förtroendet partierna tillvunnit sig kommit att bli alltmera betydelsefullt. Även om kvardröjande traditioner från det gamla klassamhället och mer eller mindre djupt rotade gruppintressen fortfarande antogs styra mångas beteende, skulle i sista hand den sam-

lade bild bli alltmer utslagsgivande som ett parti lyckats skapa av sin politik och sin allmänna trovärdighet. Främst antogs detta naturligtvis gälla de obundna marginalväljare – och de blir allt fler – som avgör svenska val.

En av de medverkande i diskussionen skiktade ett antal sådana "förtroendeskapande motiv" för väljarnas beteende. Jag skall inte här följa den rubricering han använde. Jag har också stuvat om hans motiv. Men de grundläggande tankarna har jag stulit.

En av de *första* avgörande faktorerna skulle kunna kallas "inga äventyrligheter". Svensken vill inte ha ytterlighetspartier. Han är rädd för vad som kan uppfattas som extrema ståndpunkter till höger eller till vänster. Han vill ha en stabil och lugn samhällsutveckling. Han vill kunna förutse sin framtid, inte bli utsatt för överraskningar. Politiken skall vara balanserad – både innehållsmässigt och i sin framtoning. Den skall vara "lagom".

Det *andra* motivet skulle vara respekt för överheten. Förtroende för statsledningen, för kung, regering och ärkebiskop. Auktoritetstro rotad i det förflutnas rätt att "gå till Kungs" för att få rättvisa skipad. Ett Gustav Vasa-tänkande, men inte grundat på den *makt* som vederbörande har utan snarast tvärtom – på den kontroll av maktapparaten som vederbörande utövar. Överheten med andra ord som garant för den enskildes trygghet och säkerhet och mot maktmissbruk av mängden ämbets- och tjänstemän – fogdar och pampar – som Sverige blivit alltmer befolkat av.

Häri kan synas ligga en motsägelse. Men *om* det är något som svenska välja-

re börjat reagera emot i detta världens högst beskattade samhälle med världens största offentliga och politiska byråkrati, är det främst mängden av förbud, kontrollregler och föreskrifter. Ur den myllan växer begreppet "politikerförakt" fram.

I byråkratisamhället känner sig den lilla mannen eller kvinnan vara så utsatt för maktens herravälde att han eller hon vill kunna söka sig till någon som kan "sätta sig på makten". De vill kunna gå vidare uppåt för att få rätt. Glömska av att det är däruppe som vårt maktsamhälle har skapats. Glömska också av att begreppet "respekt för överheten" föddes i ett samhälle, där överheten styrde bara en starkt begränsad sektor av den mänskliga tillvaron. I dag är överheten närmast "allsmäktig".

Den tredje avgörande faktorn skulle kunna kallas "företagarandan". Den fanns i det gamla bondesamhällets vardagssträvan efter rika skördar. Den fanns i det sena 1800-talets uppfinnar-samhälle, då grunden lades för det svenska välståndet. Den finns idag hos alla som menar att arbete skall löna sig, att framgång är något eftersträvänsvärt, att initiativ – även när de inte tas på den öppna marknaden – är något som den enskilde och hans familj har nytta av. Människor skall med andra ord kunna leva på sin lön. Detta krav kommer – oerhört förstärkt – att finnas i det humankapitalets nya Sverige som FA-rådet förespår.

Modern konservatism

Man kan fråga sig om de tre faktorerna är inbördes förenliga. Ja, jag vill gå så långt att jag gör gällande att om man

lägger de tre motiven i en och samma påse, skulle som etikett kunna sättas "modern konservatism".

Om det är något som kännetecknar den konservativa politiska grundsynen, är det just tron på rättsstaten. På ett samhälle med grundläggande uppgift att garantera trygghet mot yttre fiender samt mot våld och övergrepp inom landet. Respekt för den enskilda människan. Den enskilde skall kunna stå upprätt och vara likaberättigad gentemot statsmakt och myndigheter. Kloka lagar och samhällsliga garantier för näringsfrihet, avtalsfrihet och äganderätt.

Den konservativa rättsstaten har till uppgift att tillse att de drivkrafter som ligger i mänsklig företaganda utvecklas och att samspelet människor emellan följer klart uppdragna förutsebara mönster. Träffade avtal skall hållas. Människor skall kunna göra rätt för sig. Deras individuella förutsättningar skall tas tillvara. Den starke skall inte kunna förtrycka den svage. Företagsamhet och initiativ skall förenas med respekt för den enskilde individen. Den humanistiska grundsynen och nedärvda kulturella och moraliska normer skall prägla samhällslivet.

Allt detta har med åren fått ökad betydelse i ett Sverige där avtagande tillväxt och obefintligt hushållssparande kommit att utgöra ett av de stora problemen för landets ekonomiska välstånd och människornas sociala välfärd. Under i stort sett de senaste 10–15 åren har Sverige haft en *lägre* tillväxttakt än andra med oss jämförbara länder. Vi har idag ett negativt hushållssparande, vilket i modern ekonomisk svensk historia icke tidigare förekommit. Allt tyder idag på att

en omläggning av politiken är nödvändig om Sverige skall kunna ge medborgarna – den nu aktiva generationen och den som kommer efter vår – den trygghet som samhällsgemenskapen har till yttersta syfte att garantera.

Socialdemokratisk fördelningspolitik

Dagens honnörsord har blivit fördelningspolitik. Detta är den andra sidan av begreppet jämlikhet. För att åstadkomma jämlikhet, måste pengar fördelas så att alla blir jämlika. Detta är den enkla filosofin bakom den socialdemokratiska politiken.

I dagsdebatten utgår nästan alla ifrån att fördelningspolitik innebär att regering och riksdag helt enkelt kan flytta över pengar till en grupp från andra grupper. Från de "rika" till de "fattiga".

Jag minns inte exakt hur stor i dagens penningvärde bruttonationalprodukten, dvs summan av allas våra insatser, var låt mig säga år 1900. Idag uppgår den till i runt tal 850 miljarder kronor. I början av 1900-talet var den bara en försvinnande bråkdel av dagens svindlande summa – inte ens en tiondel. Den välfärdsutveckling som de gångna i runt tal 85 åren företer utgör sannerligen inte resultatet av en fördelningspolitik där välfärden vunnits på andras bekostnad. Hela Sverige har blivit rikare. Tack vare den tillväxt och det sparande som ett arbetsamt folk och ett framgångsrikt, internationellt konkurrenskraftigt näringsliv skapat.

Mot ett avpolitiserat samhälle

De mer eller mindre trosvisa analyser som jag här återgivit tycks mig klart be-

kräfta att allt det som ligger i den *konserverativa samhällssynen* och den *liberala människosynen* kommer att spela en allt större roll. Det motsvarar vad morgondagens medborgare önskar och utvecklingen kommer att tvinga fram. "Höger vinden" kommer att öka, inte mojna.

Socialdemokraterna har inte lyckats förete något hållbart och trovärdigt framtidsprogram byggt på genomtänkt övertygelse. Deras politik är byggd på det förflutna. De tillämpar i sin samhällssyn det tillvägagångssätt som en metallarbetare skildrade i en artikel för några månader sedan: "Den som vänder näsan mot 30-talet vänder ändan mot framtiden".

Mindre dråpligt men lika talande har tidskriften *Metallarbetaren* uttryckt det socialdemokratiska dilemmat:

"1980-talet har hittills varit individualismens årtionde. Satsa-på-dig-själ-v-andan har svept över landet. Fackföreningsrörelsen med sina kollektiva lösningar har varit hopplöst ute. Nästan helt överspelad. Men nu manar facket till strid." En "djärv och spännande framtidsbild" målas upp. Den traditionella fackliga verksamheten "måste öppnas för nya fräscha och fräcka inslag".

Medan objektiva forskare försöker skåda in i framtiden, bjuder alltså Metall på "fräcka program" för att fånga flyende folk. Medan FA-rådet konstaterar att svensk arbetarrörelse "kommer att ställas inför den kanske största utmaningen i sin historia".

De svenska analyser och prognoser jag här redovisat motsvaras av lika, eller rentav ännu mer markerade förutsägelser inom den långa raden av utländska samhällsvetenskapliga forskare som ägnat sina krafter åt de vänsterländska de-

mokratiernas framtid. De tecknar i kort-het samma bild:

– Mot slutet av 1900-talet kommer politikernas, administratörernas, byråkraternas och de fackliga organisationernas makt att alltmer reduceras. Utvecklingen leder obevekligt fram till ett avpolitiserat samhälle, där enskilda människors kunskaper, initiativ, arbetsförmåga och ansvarstagande spelar den helt dominerande rollen.

Frihet och ansvarstagande

De antaganden jag här gjort stämmer i allt väsentligt överens med den politik som Moderata Samlingspartiet står för och målmedvetet drivit alltsedan slutet av 1960-talet.

Det är en politik som pekar på behovet av en förstärkt samhällsekonomi i vidaste bemärkelse, ökat ansvar för enskilda människor och familjer, en effektiv men begränsad offentlig sektor, begränsad i den meningen att åtskilligt av vad som nu hänförs till den offentliga sektorn friläggs för större valfrihet och ökad effektivitet.

Det är en politik som på nytt ställer frihetens och ansvarstagandets tillväxtskapande faktorer i centrum för gemensamma strävanden. Som i större utsträckning än vad nu är fallet tar tillvara mänskliga drivkrafter. Som satsar på arbete, initiativ och skapande insatser över hela det mänskliga fältet. Och på sparsamhet. En politik, med andra ord som – för att ta ett nött slagord från våra valrörelser – utgår ifrån att stat och kommun är till för den enskildes skull och inte – som den socialdemokratiska gruppolitiken – att den enskilde skall

underordnas gruppens och kollektivens avgöranden.

Ingen vet vad som nu kommer att hända i det socialdemokratiska partiet. Jag skall inte mot bakgrunden av den chock som drabbade vår demokrati, när dess i politiska val tillsatta statsminister föll offer för våldet, ens försöka göra några förutsägelser om vad statsministerskiftet och ledarskiftet i det socialdemokratiska partiet kan betyda för svensk politik. En del av det som under de senaste månaderna läckt ut från kanslihuset tycks ha tytt på att vissa i förhållande till den nuvarande politiken omvälvande projekt har stötts och blötts och att ett nytänkande i vart fall kan ha övervägts i regeringskansliets slutna salar.

Men är det över huvud taget tänkbart – eller politiskt möjligt – att det stora parti som vunnit sina framgångar på visioner om det socialistiska rikets förverkligande kan vara i stånd att överge sina doktriner? Kan detta *i grunden klart socialistiska parti* verkligen vara mäktigt det totala omtänkande som Sveriges ekonomi, dess näringsliv och människors drivkrafter kräver. Även om många av de ledande krafterna inom partiet gärna av realistiska motiv skulle önska en förnyelse av partiets politik, är – utgår jag ifrån – den doktrinära läsningen så fullständig – och därom vittnar också vinterns revolt inom partiets kärntrupper – att något sådant knappast är möjligt.

Socialdemokraterna har byggt och kommer med allra största säkerhet alltjämt att bygga sina maktpositioner på de stora kollektiv i det svenska löntagarsamhället som de knutit till sig. Kollektiv samhällssyn och grupp-tänkande har bli-

vit så invävt i den socialdemokratiska maktapparaten att varje försök till radikal förnyelse tycks mig dömt att misslyckas. Det parti som *säger sig* hylla den demokratiska friheten tillåter fortfarande att fria svenska medborgare kollektivt ansluts till det socialdemokratiska partiet. Deras majoritetstänkande gör alltså inte halt ens vid den politiska frihetens portar.

Det är min förvissning – liksom också FA-rådets – att utvecklingen under

kommande årtionden kommer att leda till att just detta parti kommer att drabbas *hårdare* än andra av de förändringens vindar som blåser genom de västerländska demokratierna, och inte minst vår egen. Socialdemokraternas förlustval 1985 kommer framdeles att leda till ännu större förlustval. De kommer att tvingas överlämna makten åt borgerliga konstellationer, hur dessa än kommer att se ut.

Slå ett slag för Svensk Tidskrift

Hjälp till att sprida Svensk Tidskrift!

Beställ prenumeration för 1986 eller provnummer till vänner och bekanta.

Ring in beställningen på telefon 08/67 59 55.